

Esther Schreuder

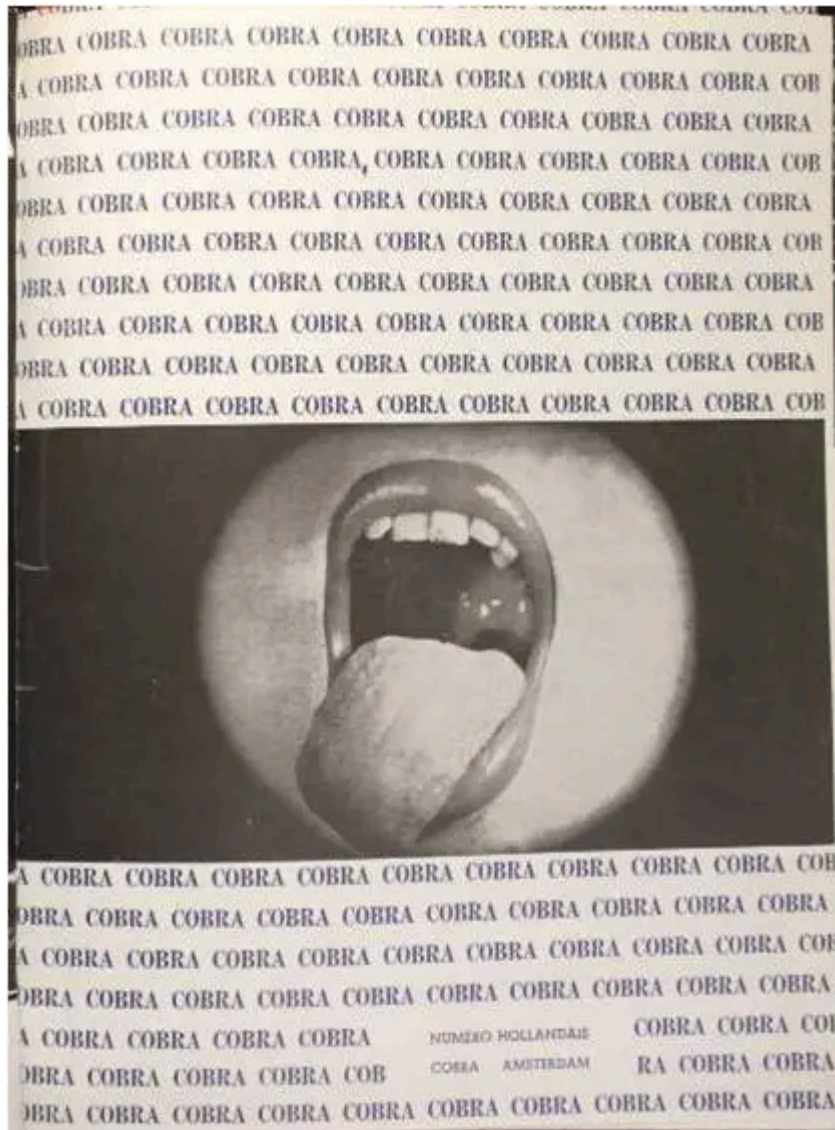
art historian – writer – curator – researcher

Cobra was, volgens de kunstenaars zelf, geen taal of stijl

July 28, 2013May 16, 2020 /
English version will be next

In de afgelopen dagen ben ik bezig geweest met het schrijven van de inleiding voor een nieuw boek. Het onderzoek voor dit boek is een uitermate interessante reis geweest. Onverwachts bleek namelijk iets dat ik dacht te weten, heel anders te zijn. Altijd leuk.

Waar gaat het boek over?

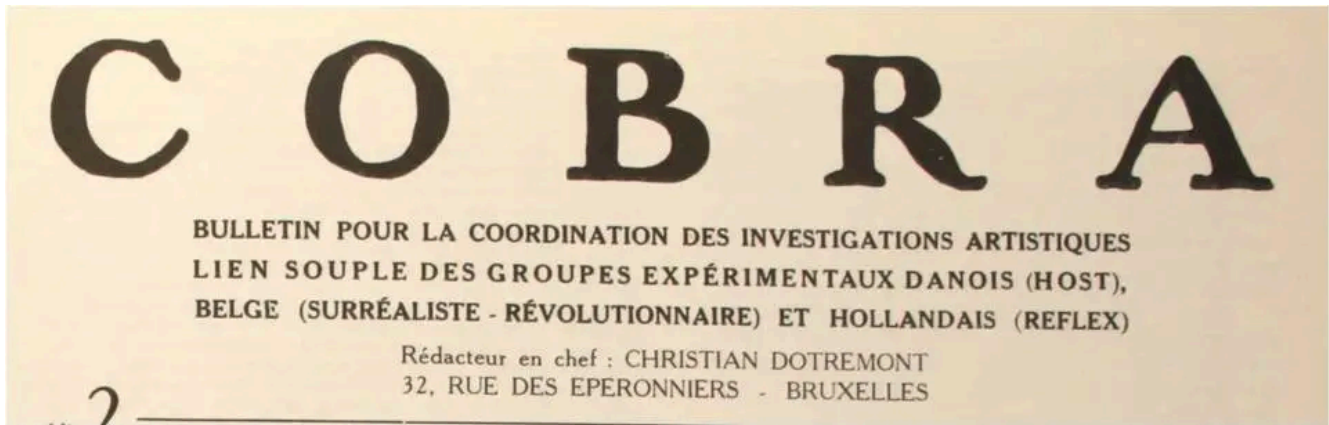

(<https://estherschreuder.files.wordpress.com/2013/07/cobra-magazine-nr-4-collectie-ambassade-hotel.jpg>)

Cobra
magazine
nr 4
Collectie
Ambassade
Hotel
Amsterdam

Cobra, de internationale beweging van kunstenaars, en schrijvers (en meer) tussen 1949 en 1951.

Aanvankelijk zaten er bij de oprichting alleen kunstenaars en schrijvers in uit Denemarken, België en Nederland. Maar dat veranderde snel. In de groep werden kunstenaars, schrijvers, filmers en dichters opgenomen uit Duitsland, Frankrijk, Engeland Amerika, Zwitserland, Zweden, Hongarije en Zuid-Afrika.

Cobra Magazine, experimentelen uit Denemarken Høst, Belgie (revolutionaire surrealisten) en Nederlandse experimentelen. Collectie Ambassade Hotel

Dit boek gaat over de Cobracollectie van het Ambassade hotel in Amsterdam. Er hangen rond de 500 werken van deze "groep". kunstenaars.

Wat was het onverwachte aan dit onderzoek?

(<https://estherschreuder.files.wordpress.com/2013/07/constant-collage-1948.jpg>)

Constant,
Collage,
1948,
Collectie
Ambassade
Hotel
Amsterdam

Mijn eerste door de kunstgeschiedenis gekleurde algemene begrip van Cobra veranderde enorm omdat ik in mijn onderzoek de kunstenaars zelf centraal zette.

Wie waren zij?

Wat heeft de beweging voor hen betekend?

En wat betekende het voor het werk dat in de collectie is opgenomen, waren mijn vragen. Daarbij ging ik vooral op zoek naar wat zij er zelf over hebben gezegd: over Cobra en over elkaar. Dat betekende vele documentaires, interviews en boeken uitpluizen op zoek naar de zienswijze van kunstenaars zelf.

En dan blijkt al snel: de geschiedenissen die geschreven zijn over Cobra en de meningen over wat Cobra is, zijn zeer verdeeld. Interessant!

Eigenlijk is er maar één gedegen wetenschappelijk Cobraboek (met noten) geschreven door Willemijn Stokvis. De andere overzichten zijn door vrienden van de Cobraleden geschreven en niet goed geannoteerd. Groot probleem met het onderzoek van Stokvis is dat een aantal belangrijke kunstenaars en andere deelnemers van Cobra het totaal niet eens waren met haar conclusies.

Stokvis in *De Taal van Cobra* (2004) 'Wat hun creatieve expressie betreft hield dit voor allen in dat zij in zekere zin een bewuste regressie toepasten naar die laag van het menselijke bewustzijn, waarvan de kunstzinnige uitingen door de conventies van de westerse wereld waren uitgebannen en niet tot de "kunst met een grote K" werden gerekend. Het is de fase die bij kinderen "het prelogisch stadium" wordt genoemd waarin, zoals door primitieven en geesteszieken, voor alle dingen een symbool wordt gevonden en waarin alle dingen bezielde lijken: een boom, een tafel, een steen, zijn dynamisch geladen, en mensen en dieren zijn van dezelfde orde. Men kan zeggen dat hier op verschillende manieren het animisme heerst. Werkend vanuit dit verlangen en vanuit de bronnen die zij in dit gebied zochten en aantroffen, ontstond er in hun uitdrukkingswijze een zekere overeenkomst: een gemeenschappelijk taal.'

(Kinderen, geesteszieken en wat zij "primitieven" noemt zijn blijkbaar in het zelfde stadium. Met primitieven wordt waarschijnlijk de niet- westerse traditionele kunst en de voor christelijke Europese kunst, met name uit Scandinavië, bedoeld ES)

Voor de conclusie van Stokvis dat Cobra een beeldtaal heeft voortgebracht werd door Cobraleden fel bestreden. En wat velen misten in haar onderzoek was het samenwerken dat de leden deden. Dát was volgens velen het belangrijkste aan de Cobrajaren. Met name aan de peintures-mots (woord schilderijen), wandschilderingen en publicaties.

Wat ook volkomen in het verkeerde keelgat schoot was dat Stokvis de kunstenaar Lotti van der Gaag aan de groep toevoegde terwijl deze kunstenaar nooit iets met hen samen had gedaan. Stokvis deed dit omdat het werk verwant was aan wat zij Cobrastijl en Cobrataal noemt en omdat Van der Gaag in het

zelfde huis/atelier als Appel en Corneille woonde in Parijs. Maar er woonden nog veel meer kunstenaars in dat 'huis'. Anderen kunstenaars en schrijvers liet ze weer weg omdat die niet in haar schema pasten.

Haar bevindingen werden wel gretig opgepakt door de musea en de commerciële kunsthandel. Haar kunsthistorische frame maakte de beweging begrijpelijk voor het grote publiek. Musea en handel willen nu vooral de werken hebben die deze Cobrataal laten zien.

(<https://estherschreuder.files.wordpress.com/2012/10/shinkichi-tajiri-rue-d-odessa.jpg>).

Shinkichi
Tajiri Rue
D'Odessa
collectie
Ambassade
Hotel
Amsterdam

Maar als je kijkt naar alle werken die gemaakt zijn in dit tijd en het vanuit de kunstenaars en andere deelnemers bekijkt is de Cobrabeweging veel complexer. En veel interessanter!

Wat ze zoal zelf zeggen:

(<https://estherschreuder.files.wordpress.com/2013/07/constant-manifest.jpg>).

Reflex,
Manifest
van
Constant,
Collectie
Ambassade
Hotel
Amsterdam

Constant: 'Er bestaat geen Cobra-stijl en geen Cobra-esthetiek, al heeft men, met name in museumkringen, vaak getracht, door zorgvuldige selectie deze schijn te wekken. Maar dat is een gevolg van de drang tot catalogiseren. Het ging de kunstenaars van Cobra helemaal niet om een nieuwe kunstvorm. Integendeel, vanaf het allereerste begin hebben zij zich tegen ieder soort formalisme gekeerd, van functionalisme tot socialistisch realisme toe. Ieder part-pris, iedere kunsttheorie is stelselmatig door hen afgewezen, en niets anders is daar ooit tegenover gesteld dan de praktijk in de materiële zin van het woord. ...

Cobra is een ontmoeting geweest tussen een aantal personen van verschillende geaardheid, 'Le grand rendez-vous naturel' zoals Dotremont het genoemd heeft, kunstenaars, die elkaar vonden in hun gemeenschappelijke afkeer van het steriele klimaat waarin zij leefden. We begrepen zeer goed dat geen van ons individueel in staat zou zijn dat klimaat te doorbreken en dat wij op elkaar aangewezen waren...

(<https://estherschreuder.files.wordpress.com/2013/07/goede-morgen-haan-constant-en-kouwenaar.jpg>)

Samenwerking
Constant en
Gerrit
Kouwenaar,
Collectie
Ambassade
Hotel
Amsterdam

De collectieve werken behoren misschien niet tot de beste dat Cobra heeft voortgebracht, maar wel, geloof ik, dat ze voor hen die eraan hebben deelgenomen van groot belang zijn geweest. Zij vooral, hebben Cobra een gezicht gegeven, en als er van een peinture-Cobra gesproken zou worden, dan zou deze uitdrukking betrekking moeten hebben op de peintures-mots, en de collectieve schilderijen, wandschilderingen en lithografieën, die in de geschiedenis van Cobra af en toe, maar toch regelmatig opduiken in zonder welke de "esprit Cobra" niet goed begrepen kan worden.'

Tot zover Constant.

(<https://estherschreuder.files.wordpress.com/2013/07/cobra-luik.jpg>)

Laatste
Cobratentoonstelling
Luik 1951

Voor Dotremont, de bedenker van de naam, ging Cobra meer over het soort mens dat binnen de groep paste: *'De veelwaarde van Cobra, van bijna alle Cobra-jokers, is ook schrijver, etnoloog, beeldhouwer te zijn, terwijl je eigenlijk schilder bent, zoals Jorn, of schilder, dramaturg, filmer, terwijl eigenlijk dichter bent, zoals Hugo Claus, of je dichterspoëzie schilderen in het schildersschilderij door snelle, spontaan wederkerige uitwisselingen.'*

Er zijn nog meer visies mogelijk en die geven meteen aan dat Cobra niet zomaar in een wetenschappelijk schema te vangen is.

(<https://estherschreuder.files.wordpress.com/2013/07/alechinsky-tong-1.jpg>)

Pierre
Alechinsky,
Collectie
Ambassade
Hotel
Amsterdam

Mooiste twee beschrijvingen van Cobra komen van Jorn en Troels Andersen. Andersen: *'Cobra was door en door dialectisch {tegengestelde meningen bediscussiëren om tot een derde mening te komen ES}. Niet alleen was de beweging een alliantie van verschillende nationaliteiten en van verschillende groepen, die ieder in haar eigen situatie waren ontstaan, maar iedere groep bevatte haar eigen tegenstellingen, die doorgegeven werden aan Cobra, en dit alles gaf de beweging haar enorme vitaliteit.'* Met andere woorden: juist de enorme verschillen tussen de kunstenaars maakten Cobra tot een interessant moment in de tijd voor de kunstenaars. Het heeft niet tot een smeltkroes geleid, maar het heeft de kunstenaars en schrijvers richting gegeven.

En Jorn : *'Dotremont schreef, formuleerde, en organiseerde, terwijl ik voortdurend opponeerde en het tegendeel beweerde. Wij discussieerden onophoudelijk en waren het op bijna alle punten oneens. Maar de samenwerking was vruchtbaar zo lang wij het konden volhouden. Het punt was dat wij elkaar wilden begrijpen om het met elkaar eens te kunnen zijn. Deze houding schiep een inspirerende samenwerking van een spanwijdte die ongelooflijk breed was.'*

Tot slot de man die Cobra toeliet in het Stedelijk Museum van Amsterdam Sandberg : *'De meeste kunsthistorici en zogenaamde deskundigen wilden de kunst uit de kunst afleiden, zij menen dat het een zekere traditie is die zich voortzet, en dat dat eigenlijk de ontwikkeling is. Ik zie het net anders. Ik zie de maatschappijontwikkeling en ik zie uit die maatschappij telkens een plant, een bloem op een stengel oprijzen. Dat is de kunst, de cultuur.'*

Meer kunstenaars hierover straks in het boek over de collectie van het Ambassade Hotel.

Met dank aan Graham Birtwistle die hier al eerder uitgebreid over schreef.

Hij gaat in zijn stukken veel dieper op deze materie in.

Graham Birtwistle, *'Terug naar Cobra. Polemieken en problemen in de historiografie van Cobra. Jong Holland 1988/ Het Cobra nr (5)* en in

Gramham Birtwisle, *'Cobra: Polemik, Rezeption, Nachleben' Manifeste: Intentionalität*, En mij wees op een paar bijzonderheden.

Het citaat van Constant komt uit het eerste nummer van *Beeld* 1984, een uitgave van de studenten van de Universiteit van Amsterdam.

About me

In 2008 I was guest curator of the exhibition ***Black is beautiful. Rubens to Dumas***. Important advisors: Elizabeth McGrath (Rubens and colleagues, Warburg institute Image of the Black in Western Art collection), Carl Haarnack (slavery in books), Elmer Kolfin (slavery in prints and paintings) and Adi Martis (contemporary art). And Gary Schwartz made his research for ***The Image of the Black in Western Art*** available to me.

Black
beautiful
Rubens
to
Dumas
cover

In 2012 my Anniversary book: *100 years Schiller 1912-2012* was published. Initiative, idea, text and editing (ES). Design and photography Monica Schokkenbroek.

Het boek van Esther Schreuder ter ere van het honderdjarig bestaan van Schiller.

Schillers vergoddelijkte en verguisde bohemiens

Kunsthistoricus Esther Schreuder schreef een mooi klein boekje bij het eeuwfeest van hotel-brasserie Schiller op het Rembrandtplein.

PAUL ARNOLDUSSEN

Al een paar keer vroegen we op de deze pagina de aandacht voor het onderzoek van kunsthistoricus Esther Schreuder naar de schilderijen van Frits Schiller (1886-1971), waarvan vele hangen bij Schiller op het Rembrandtplein. Ondertussen heeft Schreuder een boekje boordevol foto's geschreven rond het honderdjarig bestaan van de zaak. Beeldschoon vormgegeven door Monica Schokkenbroek. Er is maar één echt bezwaar tegen: het is veel te kort.

De schilderijen komen aan de orde, een aantal heroemde vaste bezoekers als journalist-chansonnier Jean-Louis Pisuusse en de familie De la Mar. Maar ook hier vrijwel vergeten 'vergoddelijkte en verguisde bohemiens' – woorden van Frits Schiller zelf – zoals de vroeggestorven actrice Greta Braakensiek, die als kleuter haar debuut maakte naast Sara Bernhardt, en Oscar Fabrès, een geboren

Chilene die naar Parijs verhuisde en daar werkte als karikaturist bij *Le Petit Journal*. Hij trouwde in 1931 met de Nederlandse schrijfster Alice Overduin en vestigde zich in Amsterdam. Vlak voor de oorlog verhuisden ze naar de Verenigde Staten.

Kegelbanen en biljarts verdwenen: 'Men stak de ballen in de mond'

Als er toch iets te mopperen is: we komen niets te weten over de veranderingen in de menukaart door de jaren heen en de prijzen van de overnachtingen. Heel wat artiesten woonden er lange tijd vast. Waren ze rijk, was Schiller nogal goedkoop?

Schreuder sprak onder meer met familielid Bob Schiller, die een deel van de geschiedenis meemaakte. Hij ver-

telde dat de kegelbanen en de biljartafels werden ontmanteld. Eerste reden: "Er gebeurden te veel ongelukken met de ballen, men stak ze in de mond."

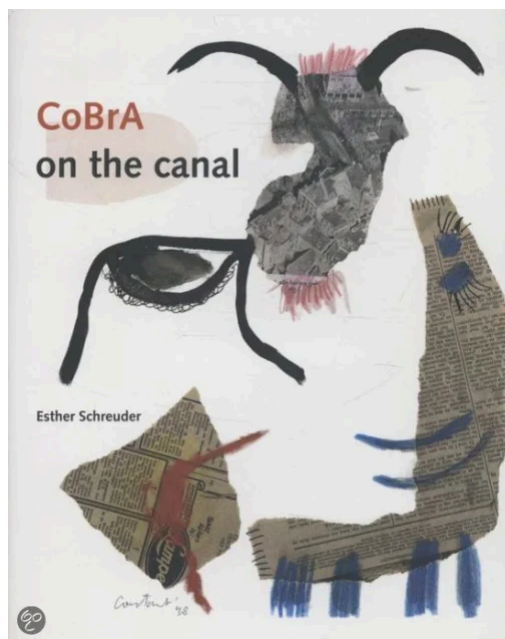
Dat nemen we met een korreltje zout. Zijn tweede argument lijkt wat overtuigender: "De omzet viel tegen. Meestal werden daar niet meer dan drie bierjes gedronken." Want Schiller mag dan tot ons erfgoed behoren, het is altijd een onderneming geweest.

Esther Schreuder gaat door met haar onderzoek. Er zijn altijd verrassingen. Schreuder: "Op het onslag staan schilderijen van bezoekers, waaronder dat van Pisuusse. Het blijkt Pisuusse niet te zijn. Hij hangt onder die naam in de Schillerbar, hij lijkt op Pisuusse, maar het is Hein Schiller, de broer van Frits."

Schiller 1912-2012 is voor € 12,50 te koop bij Schiller.

Schiller in Parool 26-11-2012 Paul Arnoldussen

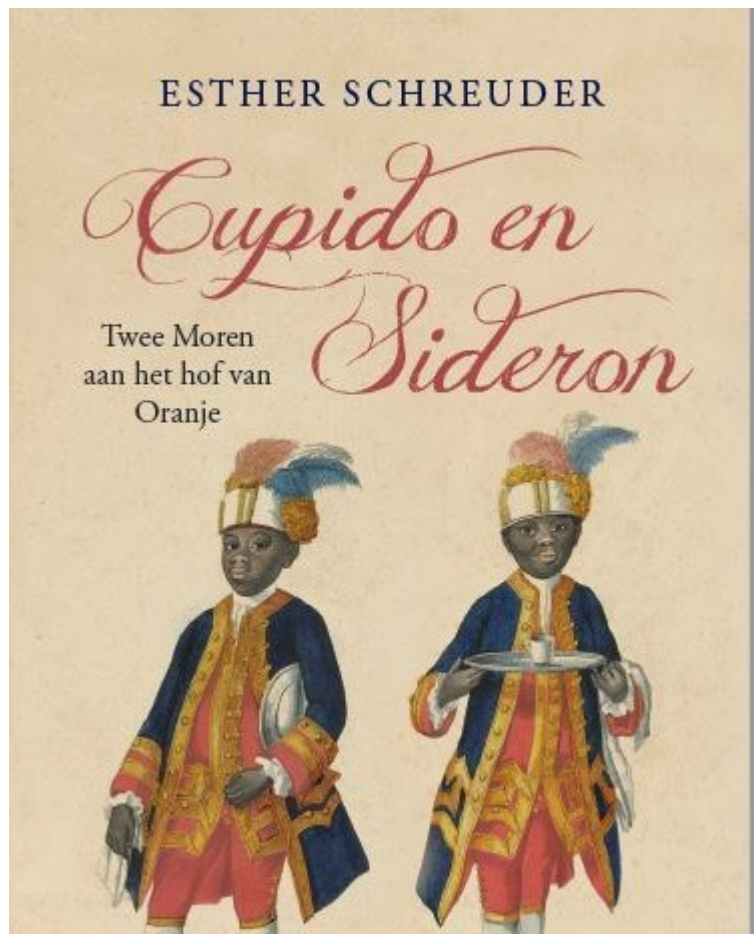
In 2013 my book *Cobra aan de gracht / Cobra on the Canal* was published by Samsara publications.

In 2014 my essay 'Painted Blacks and Radical Imagery in the Netherlands (1900-1940)' was published in *The Image of the Black in Western Art* Volume V (I). (ed. David Bindman, Henry Louis Gates jr.)

In 2017 I published a book about the black servants at the Court of the Royal Van Oranje family. More than a thousand documents have been found about their lives. (only in Dutch)

All photos on this site are not intended for any commercial purpose. I have tried to trace all the rules and rights of all images. As far as I know, these images can be used in this way. If you are a copyright holder and would like a piece of your work removed or the creditline changed then please do not hesitate to contact me.

esterschreuderwebsite@gmail.com

Published by esther schreuder

[View all posts by esther schreuder](#)

[Blog at WordPress.com.](#)